

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

В умовах сучасного суспільства, коли у нашому житті з'являються такі негативні явища, як девальвація моральних цінностей, низький рівень культури населення, постає проблема виховання культури поведінки. Недаремно актуальне питання виховання культури поведінки виходить на одне з перших місць у системі виховання майбутнього громадянина незалежної української держави. Це також зазначено в законі України "Про освіту": "Метою освіти є ... виховання високих моральних якостей, формування культури поведінки громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу..." [1, с.4].

Культура поведінки молодших школярів є складовою частиною морального виховання, що розглядається як важлива соціальна, педагогічна і психологічна проблема, від успішного розв'язання якої залежить розвиток у підростаючого покоління високих моральних якостей, глибокої інтелігенції і справжнього духовного багатства. Над цією проблемою працювали такі педагоги, як В. Білоусова, А. Богданова, В. Горева, А. Макаренко, В. Мацулевич, В. Сухомлинський, І. Харламов та інші.

Багатоаспектність навчально-виховного процесу вимагає постійних резервів щодо застосування нових форм і методів формування культури поведінки молодших школярів. Неадекватна оцінка можливостей різних форм і методів морального виховання та неналежне їх використання у виховному процесі початкової школи значно збіднює моральну вихованість молодших школярів.

Проблема формування в учнів уявлень про культурні цінності і понять про етикетні правила поведінки завжди були в центрі уваги науковців, педагогів-практиків. Але залежно від історичних фактів, відносин в суспільстві, від рівня розвитку педагогічної теорії і практики в різні періоди досліджувався цей феномен по-різному. Значний внесок у розробку питань формування культурних якостей в учнів різних вікових груп зробив В. Сухомлинський. Педагог зазначав, що вже молодших учнів необхідно знайомити з широким колом історичних подій, читати їм розповіді про минуле людства, тоді у свідомості дитини формується перше поняття про добро і зло, справедливості і несправедливості, честі і безчестя. Він визначив основні шляхи й методи роботи, які допомагають успішно виховувати в учнів патріотизм, гуманізм, розкрив роль емоцій при формуванні у дітей наукового світогляду, і на основі цього досвіду формується культура поведінки, вміння поводити себе відповідно до свого статусу, відповідати своїй національності. Б. Давидов, Д. Ельконін вказували, що молодший шкільний вік – це особливий період у житті дитини, коли відбувається перебудова всієї системи відносин дитини з дійсністю. У дослідженнях Л. Божович, Л. Виготського, С. Рубінштейна, Г. Цукерман встановлено, що у молодшому шкільному віці інтенсивно формуються інтелектуальні, моральні та соціальні якості в процесі осягнення світу: природи, людських відносин, діяльності людей. Науковці зазначають, що учні здатні оцінювати свою поведінку, спираючись на моральні норми, які прийняті ними. Завдання вчителя – поступово привчати дітей до такого аналізу своїх вчинків, подавати приклади правильної, зразкової поведінки у різних сферах життя особистості.

Вчені – педагоги (Ш. Амонашвілі, О. Богданова, В. Максакова, В. Петрова) констатують у молодших школярів навички суспільної поведінки, наявність діяльного досвіду, осмислене ставлення до навколишнього світу. Л. Божович, Н. Мечинська, Г. Зелеський, Т. Мухіна та інші дослідники розглядають психологічні аспекти формування індивідуальної поведінки дитини, виявляють основні умови, які забезпечують успішне виховання у школярів світоглядних ідей, уявлень та понять про етикет.

Мета статті: на основі аналізу наукових джерел з теми дослідження розкрити сутність поняття "культура поведінки" та обґрунтувати особливості формування культури поведінки молодших школярів на уроках курсу "Я у світі".

Виховання культури поведінки слід розглядати як важливу соціальну, педагогічну й психологічну проблему, від успішного розв'язання якої залежить розвиток у підростаючого покоління високих моральних якостей, глибокої інтелігентності й справжнього духовного багатства.

Поняття "культура поведінки" можна визначити як сукупність корисних для суспільства постійних форм повсякденної поведінки у побуті, у спілкуванні, в різноманітних видах діяльності. Культура поведінки не зводиться до формального дотримання етикету. Вона тісно пов'язана з моральними почуттями та, в свою чергу, підкріплює їх [2, с.6].

Культура поведінки - це сукупність форм повсякденної поведінки людини, в яких знаходиться зовнішнє вираження, моральні та естетичні норми цієї поведінки [3, с.134]. Це сприйняті способи спілкування, звернення до навколишнього світу, а також певні манери. У культурної людини знання етичних принципів, моральних норм суспільства, перетворюються у внутрішні переконання [4, с.30].

Визначають такі завдання виховання культури поведінки:

- вироблення вмінь і навичок культурно-розумової праці, здатність робити все точно й акуратно, тримати в належному порядку робоче місце, навчальні посібники, приладдя;
- виховання моральних почуттів і на їх основі вироблення навичок і звичок моральної поведінки, які б стали потребою і реалізувалися б у будь-якій ситуації та умовах;
- виховання основ трудової культури, формування прагнення сумлінно і відповідально працювати, бережливе ставлення до результатів праці та до людей праці;
- формування розуміння прекрасного, любові до нього, виховання естетичних почуттів, потреби і здатності створювати прекрасне.

У змісті культури поведінки молодших школярів можна умовно виділити наступні компоненти:

- культура діяльності;
- культура спілкування;
- культурно-гігієнічні навички та звички.

Завдання культури поведінки молодших школярів розглядається як складова частина морального виховання. Виховання культури поведінки передбачає формування в учнів системи моральних уявлень, розвиток моральних почуттів, вироблення правильних оцінок і ставлень, якими діти зможуть керуватися в житті. Про моральний розвиток особистості свідчать такі якості, як висока свідомість громадянського обов'язку, колективізм і товариська взаємодопомога; гуманні стосунки і

взаємна повага між людьми, свідомо дисципліна й культура поведінки, чесність і правдивість, моральна чистота; простота і скромність у громадському й особистому житті, взаємна повага у сім'ї тощо.

Аналіз програми навчальної дисципліни «Я у світі» (3-4 класи) дає можливість стверджувати, що передбачено перелік тем на яких розвивається культура поведінки молодших школярів і формується пізнавальний інтерес:

3 клас

❖ Зовнішність людини. Вияви характеру (чесність, доброта, щедрість, працьовитість тощо). Прагнення до самостійності.

❖ Сім'я. Склад сім'ї. Основні обов'язки в сім'ї. Поштиве ставлення до старших та до інших членів сім'ї.

❖ Правила поведінки у громадських місцях. Вимоги до товаришування, спільної гри, праці, навчання у групах, у класі. Людські чесноти.

❖ Громадяни України. Права та обов'язки громадян.

4 клас

❖ Неповторність кожної людини. Життя людини — найвища цінність. Людське «Я».

❖ Культура поведінки. Правила поведінки в гостях.

❖ Уникнення конфліктів з іншими людьми. Людські чесноти

❖ Ознайомлення із громадянськими правами та обов'язками.

А. С. Макаренко писав: "Гра має важливе значення в житті дитини. Має те саме значення, яке для дорослого має діяльність, робота, служба. Яка дитина в грі, така з багатьох поглядів вона буде в роботі, коли виросте. Тому виховання майбутнього діяча відбувається перш за все в грі". [2].

Ігрова діяльність є відтворенням людської діяльності, правил і норм взаємин між людьми. За великою кількістю ігрових сюжетів криється один і той самий зміст – діяльність людини і її стосунки з іншими людьми в суспільстві. Характер взаємин може бути різним: співробітництва і ворогування; взаємодопомоги і деспотизму, уваги і грубості тощо. Тут все залежить від конкретних соціальних умов, у яких живе дитина.

Гра впливає на всебічний розвиток дитини, формує всі сторони її особистості – розум, почуття, уяву, мислення, волю, тобто здійснює комплексне виховання дитини. Важливо, щоб гра завжди викликала у дітей позитивний емоційний стан, радісні переживання, задоволення від виконання ігрових правил, ігрових ролей; привчала діяти в колективі, піклуватися про інших гравців, узгоджувати свої дії з ними; формувала почуття колективізму, дружби і товаришування; виховувала позитивні моральні якості особистості: чесність, правдивість, сміливість, ввічливість, рішучість, ініціативність і наполегливість; була неможливою без взаємодопомоги, взаємовиручки.

Приклади ігор та ігрових вправ які можна використовувати на уроках «Я у світі» для формування культури поведінки молодших школярів та для морального виховання:

Гра "Дзеркало". У рамці "дзеркала" з'являються по черзі учні, у зовнішньому вигляді яких є певний непорядок. Діти кажуть, що треба зробити, щоб зовнішність відповідала нормі.

Гра «Поради від казок» З поданих уривків запам'ятайте ввічливі слова,

... Вилизкала та до журавля:

— Вибачай, журавлику, — що мала, тим тебе й приймала, а більше нема нічого.

— То спасибі ж, — мовить журавель. — Приходь же, лисичко, тепер ти до мене в гості.

" Лисичка та журавель".

— Здоров, Іване-царенку! Куди тебе Бог несе?

— Іду, — каже, — дідусю, світ за очі, шукати сбое, жінки, вона десь у тридесятім царстві, у Баби-Яги — косяноі ноги...

Чи ви, дідусю, не знаєте, де вона живе?

— Чому не знати? Знаю.

— Скажіть, будь ласка, дідусю, й мені!

Мирилки вивчаються з дітьми для створення необхідного емоційного настрою, а також для набуття вміння миритися. Це зумовлено віковими особливостями молодших школярів, які часто сваряться, не вміючи поступатись один одному, а посварившись — не знають, як помиритися.

Мир — миром,

Пироги з сиром,

Варенички в маслі,

Ми дружечки красні.

Поцілуймося!

Отже, культури поведінки – одна з актуальних проблем морального виховання, яке в сучасних умовах набуває дедалі більшого соціального значення. Культура поведінки є виявом загальної культури людини у її діях, вчинках, ставленні до інших людей. Виховання культури поведінки молодших школярів буде успішно на уроках «Я у світі» при доцільному поєднанні основних методів: методи формування моральної поведінки (привчання, сюжетно-рольові ігри, вправи); методи формування моральної свідомості (роз'яснення, етична бесіда, навіювання, диспут); методи стимулювання почуттів та відношень дитини (приклад моральної поведінки, заохочення та покарання, доручення, змагання).

Список використаної літератури:

1. Скрипченко О.В., Лисянська Т.М., Скрипченко Л.О. Довідник з педагогіки і психології: навчальний посібник для викладачів, аспірантів та студентів пед. навч. закладів. - К.: Либідь, 2000 - 245 с.
2. Петерина С. Воспитание культуры поведения у детей. - М.: Просвещение, 1986. - 96 с.
3. Азбука для несовершеннолетних / Г. Быкова - М.: Мол. гвардия, 1985 - 461 с.
4. Персіанська Е. Культура поведінки на уроках // Рідна школа. - 2007 - №7. - С.23-25.
5. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. - К.: Радянська школа, 1989. - 608 с.